

Poznań, dn. 29 marca 2020 r.

Prof. dr hab. Iwona Chrzanowska
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

**Recenzja dorobku naukowo-badawczego, dydaktycznego
i organizacyjnego w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego
dr Monice I. Dąbkowskiej**

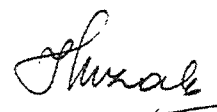
Dr Monika Izabela Dąbkowska (ur. 1979 r.) stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki uzyskała w 2007 r., na podstawie rozprawy pt.: *Styl atrybucji oraz funkcjonowanie społeczne adolescentów z zespołem nadpobudliwości z zaburzeniami koncentracji uwagi (ADHD)*. Promotorem w postępowaniu był prof. dr hab. Ryszard Borowicz, recenzentami: prof. dr hab. Stanisław Kowalik, i prof. dr hab. Marzenna Zaorska. Dr Monika I. Dąbkowska jest absolwentką pedagogiki (2003), specjalności oligofrenopedagogika oraz pedagogika opiekuńczo-wychowawcza. Tytuł zawodowy magistra uzyskała na podstawie pracy dyplomowej: *Zaburzenia w odżywianiu a dyspozycje emocjonalne u młodzieży licealnej*, napisanej pod kierunkiem dr hab., prof. UKSW Henryka Gasiuła, recenzentem pracy był dr hab. Kazimierz Kotlarski.

W 2011 r. Kandydatka uzyskała tytuł magistra psychologii, specjalizacja: psychologia kliniczna i psychologia sądowa, na podstawie pracy magisterskiej: *Struktura rodziny a wyposażenie domu i otoczenia w zabawki stymulujące rozwój małych dzieci*, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Anny I. Brzezińskiej, recenzentem pracy była prof. dr hab. Elżbieta Hornowska.

W 2013 r. Kandydatka uzyskała tytuł seksuologa klinicznego SWPS w Sopocie (studia podyplomowe).

Od 2007 do 2018 r. Kandydatka była zatrudniona na stanowisku adiunkta w Katedrze Pedagogiki Specjalnej na WNP UMK w Toruniu. Od 2018 r. do chwili obecnej pozostaje zatrudniona w Zakładzie Pedagogiki Specjalnej IP na WNS UG.

Wśród innych swoich kompetencji i kwalifikacji Kandydatka wskazuje na pracę w charakterze nauczyciela języka niemieckiego (2004-2005) w szkole podstawowej oraz biegłego sądowego w zakresie seksuologii przy Sądzie Okręgowym w Toruniu (2015-2019).

 1

Należy w kontekście tej charakterystyki wskazać, że Kandydatka posiada bogate kwalifikacje pedagogicznej, psychologiczne, seksuologiczne (odnosząc się do tych istotnych w kontekście Jej działań naukowo-badawczych). Miała okazję współpracować z uznanymi przedstawicielami nauk pedagogicznych i psychologii. A przebieg Jej ścieżki rozwoju kompetencji wskazuje na świadome i przemyślane działania związane z poszerzaniem możliwości i obszarów naukowych analiz i refleksji. Z dużym uznaniem odnoszą się do osiągnięć w tym zakresie Kandydatki.

Zgodnie z treścią art. 16, pkt. 1 i 2 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (ze zmianami z dnia 18. 03. 2011 r.) ocenie w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego podlegają: *osiągnięcia naukowe lub artystyczne, uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora*, które powinny stanowić *znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej lub artystycznej*. Ocenie podlega również *aktywność naukowa lub artystyczna* Kandydata.

Art. 16 ust. 3 Ustawy zobowiązuje do oceny Kandydata we wskazanych obszarach zgodnie z kryteriami oceny ujętymi w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w *sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego* (Dz. U. Nr 196, poz. 1165).

Ocena osiągnięć naukowo-badawczych dr Moniki I. Dąbkowskiej po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, zgodnie z kryteriami oceny w postępowaniu habilitacyjnym wskazanymi w § 3. Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 1 września 2011 r. (Dz. U. Nr 196, poz. 1165).

- Autorstwo/współautorstwo publikacji naukowych w czasopismach znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (JCR) lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH) – brak - **kryterium nie jest spełnione**;
 - autorstwo lub współautorstwo monografii, publikacji naukowych w czasopismach międzynarodowych lub krajowych innych niż znajdujące się w bazach lub na liście, o których mowa w § 3, dla danego obszaru wiedzy – **kryterium spełnione**
- na dorobek podoktorski Habilitantki składają się, zgodnie z dostarczoną dokumentacją:
- ✓ 2 monografie autorskie (trzecia ze wskazanych monografii to publikacja dysertacji doktorskiej, a jako oceniona praca w poprzednim postępowaniu, w tym przypadku nie może być wliczana),

- ✓ 11 autorskich artykułów zawartych w czasopismach naukowych z listy B MNiSW, 3 współautorskie artykuły (lista B MNiSW)
 - ✓ 10 autorskich i 2 współautorskie teksty w monografiach zbiorowych,
 - ✓ 17 współautorskich i 1 autorski komunikat pokonferencyjny - **kryterium spełnione**
 - autorstwo (współautorstwo) opracowań zbiorowych itp. – 2 monografie współautorskie - **kryterium spełnione**,
 - sumaryczny IF – Kandydatka nie podaje danych na ten temat – brak - **kryterium nie jest spełnione**;
 - liczba cytowań – Kandydatka w autoreferacie wskazuje za Google Scholar 257 cytowań, niemniej samodzielne sprawdzenie wskaźników oddaje inne dane – H-indeks -2, cytowań 16 (za tym samym źródłem Google Scholar);
 - kierowanie międzynarodowymi lub krajowymi projektami badawczymi lub udział w takich projektach – brak - **kryterium nie jest spełnione**;
 - międzynarodowe lub krajowe nagrody za działalność naukową lub artystyczną – brak - **kryterium nie jest spełnione**;
 - wygłoszenie referatów na międzynarodowych lub krajowych konferencjach tematycznych - 48 konferencjach naukowych w tym w 8 międzynarodowych w Polsce i 12 zagranicznych i 28 ogólnopolskich i/lub regionalnych – **kryterium spełnione**.
- Dorobek dydaktyczny, popularyzatorski i w zakresie współpracy międzynarodowej
- uczestnictwo w programach europejskich i innych programach międzynarodowych – członek zespołu realizującego projekt EU finansowany z programu DAPHNEIII (2009-2011), wyjazdy w ramach programu ERASMUS+, członek zespołu realizującego projekt MNiSW (w dokumentacji jest sygnatura projektu) (2010-2011) – **kryterium spełnione**;
 - udział w międzynarodowych lub krajowych konferencjach, udział w komitetach organizacyjnych tych konferencji – udział z 9 referatami (w tym współautorskimi) w 7 krajowych konferencjach; 4-krotnie pełnienie funkcji sekretarza komitetu naukowego – **kryterium spełnione**;
 - nagrody i wyróżnienia – I miejsce w VIII edycji konkursu „Kultury i Edukacji” za najlepszą książkę podejmującą problematykę kultury, społeczeństwa i edukacji (2014) – **kryterium spełnione**;
 - kierowanie projektami realizowanymi we współpracy z innymi ośrodkami polskimi i zagranicznymi – brak - **kryterium nie jest spełnione**;

Stumak 3

- udział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych – brak - **kryterium nie jest spełnione;**
- członkostwo w międzynarodowych lub krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych – członek Polskiego Towarzystwa Seksuologicznego – **kryterium spełnione;**
- osiągnięcia dydaktyczne i w zakresie popularyzacji nauki – prowadzenie zajęć w ramach ponad 20 przedmiotów (modułów) realizowanych w ramach programów studiów; spotkania z kołami studenckimi, wykłady dla studentów kół naukowych, wywiady – **kryterium spełnione;**
- opieka naukowa nad doktorantami – Kandydatka od 2018 r. jest promotorem pomocniczym w przewodzie doktorskim, ponieważ nie jest on zakończony należy uznać, że kryterium związane z pełnieniem funkcji promotora pomocniczego **nie jest spełnione;**
- staże w zagranicznych i krajowych ośrodkach naukowych – udział w stażach w ramach programu ERASMUS+ - **kryterium spełnione;**
- wykonane ekspertyzy lub inne opracowania na zamówienie – nie znajduje w dokumentacji informacji na ten temat – **kryterium nie jest spełnione;**
- recenzowanie projektów międzynarodowych lub krajowych oraz publikacji – **kryterium nie jest spełnione.**

Dorobek Habilitantki uwzględniając czas po uzyskaniu stopnia naukowego doktora w 2007 r. uznać można jako znaczny.

Kandydatka w refleksji nad własnym dorobkiem badawczym wyodrębniła cztery obszary aktywności naukowo-badawczej: *funkcjonowanie osób z zaburzeniami psychicznymi* (1), *problematyka przemocy (w perspektywie edukacyjnej i klinicznej)* (2), *uwarunkowania rozwoju i dyskurs o niepełnosprawności* (3), *seksualność osób z niepełnosprawnością* (4).

Istotne jest jednak podkreślenie, że obszar pierwszy, to w rzeczywistości działalność naukowo-badawcza Kandydatki przypadająca na okres przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora. Wydaje się, że zatytułowanie tego obszaru naukowych rozważań – *funkcjonowanie osób z zaburzeniami psychicznymi* – jest też pewnym nadużyciem, gdyż Autorka koncentrowała się głównie na problematyce odżywiania (7 tekstów, w tym 4 współautorskie, z czego 2 powstały po uzyskaniu stopnia naukowego doktora oraz wystąpienia współautorskie na 5 konferencjach naukowych, w tym 1 po uzyskaniu stopnia naukowego doktora) i

 4

zagadnieniu ADHD (monografia podoktorska, 10 tekstów - w tym 3 po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, wszystkie we współautorstwie oraz wystąpienia na 15 konferencjach w tym 4 po uzyskaniu stopnia naukowego doktora – 2 samodzielne, 2 współautorskie). Ten obszar reprezentuje zatem 5 tekstów i wystąpienia na 5 konferencjach po uzyskaniu stopnia naukowego doktora. Do dokumentacji załączono 3 teksty i monografię podoktorską. Problematyki odżywiania dotyczy 1 tekst – trudno na tej podstawie oceniać dorobek Kandydatki w tym obszarze. W zakresie problematyki ADHD - nie może podlegać ocenie monografia podoktorska, jeden z tekstów to recenzja książki, zatem ocena tej pracy w niewielkim stopniu odnosi się *stricte* do autorskiego dorobku naukowego Kandydatki.

Na drugi z obszarów – *problematyka przemocy (w perspektywie edukacyjnej i klinicznej)* - wskazanym przez Habilitantkę składa się 6 tytułów i udział z współautorskimi wystąpieniami w 4 konferencjach naukowych, 2 teksty przedstawiono do oceny. Kandydatka jest co prawda współredaktorką monografii zbiorowej pt.: *Zastraszanie i przemoc szkolna. Profilaktyka. Podręcznik dla nauczyciela* (2010), a w niej jednego 10-stronicowego tekstu, niemniej cała monografia jest bardziej publikacją metodyczną, czy jak wskazuje podtytuł podręcznikową niż *stricte* naukową. Inne osiągnięcia Kandydatki w tym obszarze, jak wskazują dane z dokumentacji, to 4 jednostronicowe suplementy współautorskie, zamieszczone w: *Psychiatrii Polskiej* (2010), *Chinese Medical Journal* (2010), *European Child & Adolescent Psychiatry* (2011) oraz *Psychiatrii Klinicznej* (2011). Warto jednak podkreślić, że czasopisma uznać można jako istotne, w tym w interdyscyplinarnym kontekście. Ostatnim tekstem jest autorski rozdział w monografii *Zaburzenia zachowania u dzieci. Teoria i praktyka* pod redakcją A. Kołakowskiego, w której to Habilitantka ma swój 22 stronicowy dobry tekst przeglądowy, choć nie wnoszący nowej wiedzy w zakres tematyki.

Trzecim obszarem naukowo-badawczych zainteresowań Kandydatki są – *uwarunkowania rozwoju i dyskurs o niepełnosprawności*. W tym kontekście w pierwszej kolejności rodzi się pytanie – *uwarunkowania rozwoju - czego? lub czyje?* – bo jak rozumiem, nie są to uwarunkowania rozwoju dyskursu o niepełnosprawności. Do oceny w ramach tego obszaru przedstawiono 8 tekstów, stanowiących właściwie całość dorobku publikacyjnego w tym zakresie Habilitantki. Sporo jest w dorobku Kandydatki, również i w tym obszarze, publikacji współautorskich. W dokumentacji postępowania nie ma właściwie uzasadnienia, zaprezentowania informacji czym konkretnie w ramach współpracy przy powstawaniu tekstów zajmowała się Kandydatka, a czym inni autorzy. Przedstawiono jedynie wskaźniki procentowe udziałów pracy własnej.

5

Trudno zatem odnosić się bezpośrednio do kompetencji np. metodologicznych, w przypadku tekstów badawczych, Kandydatki, bądź zrozumieć dlaczego jedne teksty są pod tym względem lepsze (*Opieka, terapia i wsparcie – ocena odległej skuteczności postępowania wobec niepełnosprawnych dzieci z zaburzeniami psychicznymi – badania logitudinalne*, 2009; *Społeczne i rodzinne uwarunkowania zaburzeń depresyjnych u osób starszych*, 2013), a inne znacznie słabsze (*Postawy studentów pedagogiki oraz medycyny wobec dzieci z upośledzeniem umysłowym*, 2009 – np. brak określenia celu badań, pytań badawczych, autorzy odnoszą się do hipotezy, której nie formułują, wskazują, że narzędzie badawcze przeszło procedurę walidacyjną, która ma być przedstawiona w innym tekście, ale w tym miejscu nie podają żadnych wskaźników rzetelności narzędzia (skoro narzędzie jest po walidacji to danymi takimi autorzy powinni dysponować). Dane zaprezentowane są niezmiernie zdawkowo z wykorzystaniem wskaźników struktury).

W tym obszarze są również teksty przeglądowe ponownie - jedne lepsze (*Funkcjonowanie społeczne młodzieży z problemami emocjonalno-behawioralnymi: wybrane następstwa zaburzeń komunikacji w relacjach rówieśniczych*, 2012) - inne słabsze, w tym kontekście, że nie wnoszą nowej wiedzy w obszar analiz (*Nauczanie indywidualne – nauczanie integracyjne dziecka z ADHD: dylemat akceptacji Innego*, 2013).

Szczerze mówiąc nie do końca w efekcie lektury publikacji związanych z tym obszarem rozumiem jego tytuł – *uwarunkowania rozwoju i dyskurs o niepełnosprawności*. Pierwsza część tytułu jest niedookreślona. Nie wynika z niego czy Autorce chodzi o osoby z niepełnosprawnością, czy populację ogólną.

Teksty są rozproszone w kontekście takiego kryterium rozwojowego, jak wiek. Dwie publikacje dotyczą małych dzieci (*Rola doświadczeń wczesnodziecięcych w kształtowaniu zdrowia psychicznego*, 2013 i *Propozycja typologii rodzin: jacy są współcześni rodzice małych dzieci*, 2014) i są związane, lub wręcz są pokłosiem badań wykonanych w ramach pracy magisterskiej na kierunku psychologia w UAM w Poznaniu (temat pracy magisterskiej: *Struktura rodziny a wyposażenie domu i otoczenia w zabawki stymulujące rozwój małych dzieci*, promotor A.I. Brzezińska, 2011). Nie ma w tych tekstach rozważań związanych z niepełnosprawnością. Jest 1 tekst dotyczący dorosłych osób z zaburzeniami psychicznymi i 1 osób starszych z zaburzeniami depresyjnymi, które chyba również należy powiązać z – *uwarunkowaniami rozwoju* (?!), choć zdecydowanie bardziej pasowałoby w tym kontekście określenie - funkcjonowanie. Są 3 teksty dotyczące: dzieci z ADHD (jeden tekst) oraz dzieci i młodzieży z zaburzeniami komunikacji (2 teksty), z których jeden dotyczy funkcjonowania społecznego młodzieży z zaburzeniami komunikacji – czyli może ewentualnie można byłoby

*Anna*⁶

go zaliczyć do – *uwarunkowań rozwoju*. Dwa pozostałe, to chyba jednak – *dyskurs o niepełnosprawności*. Jest też tekst dotyczący postaw społecznych wobec dzieci z niepełnosprawnością intelektualną – który jak mniemam również odnosi się do – *dyskursu o niepełnosprawności*.

Osobiście mam pewien problem z oceną kompetencji Kandydatki związanych z umiejscawianiem swoich osiągnięć naukowych w szerszych obszarach. Są one w moim przekonaniu nieco rozproszone, czasami publikacji jest niewiele dla uznania, że dorobek Habilitantki wnosi istotny wkład w rozwój naukowy dyscypliny w tych kontekstach.

Nie zmienia to mimo wszystko mojej pozytywnej oceny dotyczącej wartości merytorycznej przedstawionych do oceny publikacji, uwzględniając sformułowane powyżej uwagi.

Najlepszy jakościowo i naukowo jest dorobek Habilitantki związany z czwartym obszarem zainteresowań badawczych – *seksualność osób z niepełnosprawnością*. Składa się na niego 6 tekstów zamieszczonych w czasopismach naukowych i w zbiorowych monografiach pod redakcją oraz 2 monografie autorskie, w tym jedna stanowiąca główne osiągnięcie.

Rozpoczęłam lekturę publikacji z tego obszaru od małych form, artykułów i rozdziałów w monografiach z lat 2013-2018 i oceniłam je pozytywnie. Część z nich to teksty teoretyczne, przeglądowe niemniej wartościowe z informacyjnego czy wręcz definicyjnego punktu widzenia. To także prezentacje własnych, interesujących projektów badawczych. Uznałam, że publikacje mają istotne znaczenie w dorobku naukowo-badawczym Habilitantki, wzbogacają również stan wiedzy w zakresie zagadnienia w ramach dyscypliny.

Później przeszłam jednak do lektury monografii *Zachowania seksualne dzieci i młodzieży z dysfunkcjami poznawczymi, emocjonalnymi i behawioralnymi. Oblicza problemów dziecka i rodziców* (2013) i mam wrażenie, że przynajmniej część z tekstów (artykułów) ma charakter wtórny wobec zawartości monografii. Rozdział 1. monografii: *Badania dotyczące seksualności dzieci i młodzieży – konieczne rozważania* i tekst współautorski: *Badanie zachowań seksualnych dzieci i młodzieży: problemy etyczne i metodologiczne* (2014) odnoszą się do tego samego zagadnienia, realizacji badań, stosowanych metod badawczych w kontekście seksualności. Uznać zatem muszę, że tekst z 2014 r. nie spełnia kryterium oryginalności refleksji naukowej w dorobku Kandydatki. Sporo jest podobieństw w przypadku podrozdziału 4.1. *Wykorzystywanie seksualne – charakterystyka i skala zjawiska* (monografia) i tekstu: *Konsekwencje doświadczania wykorzystania seksualnego w dzieciństwie u osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną* (2018). Zwłaszcza w

J. Furulek 7

części teoretycznej jest sporo powtórzeń (s. 70-71, czy s. 79 z monografii). Czasami Kandydatka wskazuje na swoją monografię (bez podania numerów stron) jako źródło, w innych miejscach nie. W części teoretycznej, znacznej jej części, tekst z 2018 r. jest wtórny wobec monografii. W tekście tym jednak są oryginalne badania własne, choć wyniki badań w porównaniu z zamierzeniem (badania z wykorzystaniem Inwentarza Osobowości i wystandaryzowanej rozmowy klinicznej) zostały zaprezentowane bardzo zdawkowo. Dobrą kontynuacją analiz zapoczątkowanych w monografii jest tekst: *Doświadczenia seksualne adolescentów ze spektrum zaburzeń autystycznych – badania własne z 2018 r.*

Warto podkreślić, że sama monografia ma swoje walory. Materiał zawarty w pracy to, jak wskazuje Autorka, efekt Jej pracy terapeutycznej. W kontekście metodologicznym jest to publikacja, którą Kandydatka klasyfikuje jako „ilustracje kliniczne”, indywidualne historie dziewcząt i chłopców. Pozostaje jednak, w kontekście wymogów stawianych pracom naukowym, wątpliwość, która towarzyszyła mi w lekturze opisów przypadków, a dotycząca braku szeregu danych, które powinny być zebrane w efekcie zastosowania fenomenografii i metody kazuistycznej, uwiarygadniając poczynione obserwacje i wnioski. Szkoda, że Autorka nie wyjaśniła dlaczego przedstawia te właśnie przypadki spośród znacznie szerszego spektrum mieszczącego się w tytułowych dysfunkcjach poznawczych, emocjonalnych i behawioralnych.

Kolejna kwestia, nie do końca dla mnie jasna, związana jest z diagnozą określonego zaburzenia rozwoju, gdyż czasami w opisie klinicznym jest jednoznaczna informacja o diagnozie, w innych jej brak (np. nie do końca jasne jest czy opis ze stron 129-131 rzeczywiście jest opisem osoby ze schizofrenią – abstrahując od niejasnego określenia zawartego w tytule tego podrozdziału – „z kręgu schizofrenii”). Rozumiem, że jako psycholog kliniczny Kandydatka ma uprawnienia w zakresie diagnozy niektórych zaburzeń, nie dotyczy to jednak wszystkich przywołanych tu „przypadków”, fenomenów.

Mimo wskazanych uwag, uznaję, że publikacja, w postaci monografii, ale również niektóre z mniejszych form to interesujący materiał, istotny dla dyscypliny. Obszar naukowych rozważań związany z seksualnością osób z niepełnosprawnością, ma swój dalszy ciąg w postaci głównego osiągnięcia, wskazanego jako podstawa postępowania.

Ocena głównego osiągnięcia wskazanego przez Kandydatkę, monografii: *Wykorzystanie seksualne dziewcząt z niepełnosprawnością intelektualną, 2019.*

Oceniając monografię, podzielę najprawdopodobniej pogląd członków Komisji Habilitacyjnej, iż tematyka pracy to z pewnością jedna z jej najmocniejszych stron. Temat jest trudny w każdym wymiarze, emocjonalnym, społecznym i z pewnością badawczym.

 8

W części teoretycznej publikacja opisuje dobrze tło rozważań. Autorka odnosi się do rozwoju psychoseksualnego dzieci, przedstawia badania i koncepcje rozwoju dziecięcej seksualności. Opisuje zachowania normatywne oraz problemowe w tym kontekście. Dużo miejsca w części teoretycznej zajmuje problematyka wykorzystywania seksualnego oraz stanu badań na ten temat w Polsce i na świecie. Publikacja stanowi w tym zakresie bogate źródło wiedzy, treści opisane są ze znanstwem problematyki.

W ostatniej części rozdziału 1. Autorka podejmuje problematykę dzieci skrzywdzonych, wskazując na symptomy w sferze emocjonalnej i konsekwencje wykorzystania seksualnego dla rozwoju psychoseksualnego, w tym odległe.

Stosunkowo mało miejsca w części teoretycznej poświęcono problematyce wykorzystania seksualnego dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną. Nie zaskakuje to, a w rzeczywistości wskazuje, jak mało zgłębiony jest ten temat, pośrednio jest to również uzasadnieniem dla zajęcia się zagadnieniem.

W kontekście uwag do tego rozdziału, zabrakło mi nieco podjęcia tematyki specyfiki funkcjonowania dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną, a tym samym wskazania dlaczego ta grupa dzieci i młodzieży może być szczególnie zagrożona w kontekście seksualnego wykorzystywania. Nie zmienia to faktu, że część teoretyczną monografii, będącej podstawą postępowania oceniam dobrze. Uznaję, że jest to wartościowy wkład w rozwój wiedzy, szerzenie wiedzy na temat zjawiska wykorzystywania seksualnego dzieci i młodzieży.

Część druga monografii koncentruje się na metodologii badań. W tym przypadku mam zastrzeżenia dotyczące sformułowanych hipotez, a w rzeczywistości praktycznie nie istniejącej części wyjaśniającej, umiejscawiającej projekt badawczy w paradygmacie/paradygmatach badań. Habilitantka nie wskazuje jaki typ badań realizuje. Ten szkolny wymóg, nie musiałby być stawiany, gdyby nie wątpliwości, jakie pojawiają się w kontekście lektury tej części pracy.

Szkoda, że Habilitantka nie ustosunkowała się, nie włączyła się w dyskusję dotyczącą formułowania hipotez w badaniach w zależności od tego jaki jest ich typ: weryfikacyjny, eksploracyjny. Nie odwołała się do literatury metodologicznej z obszaru nauk społecznych, w tym pedagogiki, jednoznacznie wskazując i uzasadniając przesłanki dla formułowania/nie formułowania hipotez badawczych w innym przypadku niż badania weryfikacyjne.

Nie wiadomo również jakie teorie zwłaszcza w przypadku H1 w rzeczywistości chce Autorka weryfikować/falsyfikować. W odniesieniu do pierwszego problemu głównego i pytań szczegółowych do tego problemu, Kandydatka odwołuje się do wyników badań, które

Stana 9

wyraźnie mają charakter badań weryfikacyjnych (w tym przypadku hipotezy są zasadne, konieczne). Przywołuje badania innych autorów – tu cytat: „wraz ze wzrostem inwazyjności wykorzystania seksualnego rośnie poziom obciążenia dziecka – ofiary i ponoszone przez nie konsekwencje (Beisert, 2004, Kendall-Tackett i in., 1993; Russell, 1986)” (s. 101), ale wykazuje je jako uzasadnienie dla pytań o różnice w funkcjonowaniu społecznym, behawioralnym, emocjonalnym seksualnym dziewcząt z grupy badawczej i kontrolnej, czyli odnosi je do badań eksploracyjnych. Następnie na ich podstawie wskazuje na zasadność formułowania hipotez o różnice w zakresie funkcjonowania w tych sferach dziewcząt z grupy badawczej i odniesienia. Niestety hipotezy sformułowane przez Kandydatkę niczego nie weryfikują, z pewnością nie weryfikują/falsyfikują związku/zależności między zmiennymi, odnoszą się jedynie do różnic między grupami. Ma to miejsce w odniesieniu do wszystkich sformułowanych pytań problemowych – to pytania charakterystyczne dla badań eksploracyjnych a nie weryfikacyjnych. W przypadku tego typu badań i pytań badawczych formułowanie hipotez nie jest konieczne, a wręcz nie wydaje się zasadne. Nie są tu bowiem badane żadne związki między zmiennymi, a jedynie to jak różnią się wyniki badań w grupie 1 i 2.

Mimo tego Habilitantka bada jednak zależności między zmiennym – nie formułuje jednak hipotez w tym zakresie, wskazując jako uzasadnienie „prawdopodobny cyrkularny charakter ewentualnych związków” (s. 105). To ważna decyzja, która powinna być zdecydowanie szerzej i bardziej szczegółowo uzasadniona. Decyzje badacza powinny być transparentne, a samo badanie, w tym podejmowane decyzje na każdym etapie badań podlegać jednej z głównych zasad metodologii badań naukowych – intersubiektywnej sprawdzalności. Respektowania tej zasady tu wyraźnie zabrakło.

Projekt obejmuje zróżnicowany wachlarz metod i technik badawczych. Część z wykorzystanych narzędzi wskazuje na paradygmat naturalistyczny (wyjaśnienia nomotetyczne) (Skala Postaw Rodzicielskich M. Plopa; Skala Ogólnej Oceny Funkcjonowania Dziecka D. Schaffer i współ.), inne – kierowana rozmowa kliniczna – na paradygmat interpretatywny (wyjaśnienia idiograficzne).

Niewiele napisano w monografii w odniesieniu do klinicznej rozmowy kierowanej – wystandaryzowanej rozmowy klinicznej. Nie wiadomo jakie obszary problemowe były w niej podejmowane, jaki był stopień standaryzacji zastosowanego narzędzia, umożliwiającego zbieranie jakich danych: ilościowych czy jakościowych?

W części empirycznej Kandydatka sprawnie radzi sobie z analizą zebranych danych, stosuje poprawne statystyki do analiz ilościowych. Niewielkie są próbki badawcze, jak na

badania ilościowe, choć w kontekście tematyki badań jestem w stanie zrozumieć trudność stojącą przed badaczem i jednocześnie nie postrzegam liczebności próbek jako uchybienie. To 32 dziewczęta z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim w wieku 7-12 lat i 33 o IQ nie niższym niż 80 pkt. Brakuje nieco bardziej szczegółowego opisu grupy odniesienia, np. w kontekście wartości ilorazu inteligencji (rozkład IQ w grupie odniesienia) innymi słowy jak dużo badanych w grupie odniesienia ujawnia IQ w granicy 80 pkt., a jak dużo - wyższy lub znacznie wyższy. To pytanie o to - na ile grupa odniesienia jest równie jednorodna pod tym względem jak grupa badawcza, której IQ mieści się w przedziale 1 odchylenia standardowego (IQ w przedziale 55-69). Dane te, dla transparentności wyników badań, powinny być, w moim przekonaniu, raportowane.

Kandydatka rozdział 3 (empiryczny) monografii odnosi co prawda do wyników badań własnych, niemniej we wnioskowaniu brakuje mi częstszego przywoływania faktu, że wnioskowanie dotyczy jedynie wyników badań własnych, a w tym owych niewielkich z punktu widzenia badań ilościowych grup – 32 i 33 osób.

Nie do końca czytelny jest dla mnie sposób prezentowania wyników badań w podrozdziale 3.1.2. *Funkcjonowanie dziewczynek po doświadczeniu wykorzystania seksualnego – zależności między zmiennymi zależnymi*. W tym podrozdziale ukazano wyniki badań w połączeniu obu grup: badawczej i odniesienia. W tabelach od 13 do 18 problem nie jest analizowany rozłącznie, co pozwoliłoby dostrzec jak różnią się w badanych kontekstach dziewczęta z niepełnosprawnością intelektualną lekkiego stopnia od swoich sprawnych intelektualnie rówieśniczek, mimo że we wprowadzeniu do tego obszaru analiz Kandydatka wskazuje, iż Jej celem jest „wnikliwa analiza następstw przemocy seksualnej wobec dzieci z niepełnosprawnością intelektualną oraz dzieci pełnosprawnych” (s. 132). Analiza ta, a i osiągnięcie założonego celu badań, wydaje się niemożliwa bez rozłącznego raportowania wyników badań. W tej części analiz podział na grupy przebiega zupełnie inaczej (tabele 19-22). Dokonano wyodrębnienia grup z uwagi na: stałość zachowań vel zmienność zachowań; stałość emocji – zmienność emocji; typowe zachowania seksualne – problemowe zachowania seksualne itd. Zataił się podział na grupę badawczą – dziewczęta z niepełnosprawnością intelektualną lekkiego stopnia i odniesienia – dziewczęta sprawne intelektualnie. W tym kontekście wnioskowanie o tym jak zagadnienie przedstawia się w grupie dziewcząt z niepełnosprawnością intelektualną jest tu właściwie niemożliwe. Zatem o ile w przypadku podrozdziału 3.1.1. mamy możliwość zaobserwowania różnic między pierwotną grupą badawczą i odniesienia, o tyle dalej w podrozdziale 3.1.2. już nie.

 11

Powrót do analiz w obrębie pierwotnych grup następuje w podrozdziale 3.2.1. *Doświadczenie wykorzystania seksualnego – różnice pomiędzy grupą badawczą a grupą odniesienia*. Ponownie jednak w kolejnym podrozdziale 3.2.2. gdy badane są „zależności między zmiennymi” dotyczyć się wydają całej grypy (badawczej + odniesienia) i innego niż pierwotne kryterium, wyodrębnienia badanych. Analogicznie jest w kolejnym podrozdziale 3.3.

Interesująca jest analiza zaproponowana w podrozdziale 3.4. *Dzieci z niepełnosprawnością intelektualną – gorsze dzieci? Analiza skupień metoda dwustopniową*. Nie do końca rozumiem jednak rozwinięcie tytułu – „gorsze dzieci?”. Z treści tego podrozdziału nie wynika jasno, co Autorka pracy ma tu na myśli.

Nie ma wątpliwości, że wyniki zrealizowanych badań, prezentują wiele cennych danych, których brakuje w literaturze przedmiotu z terenu Polski, ale także w dużym stopniu z współczesnych doniesień w wymiarze międzynarodowym. Wskazane uwagi, które podtrzymuję dotyczą po części braku wyjaśnienia powodów, głównie łączenia grup w nowe „kategorie”. Gdyby Autorka wyjaśniła przesłanki, dla których było to konieczne, ostateczna wartość publikacji w sensie naukowym, w moim przekonaniu, wzrosłaby znacząco.

Dorobek naukowy, doświadczenie praktyczne Kandydatki, przemawiają mimo wszystko i mimo wskazanych uwag za uznaniem, że Jej dokonania w tym zakresie są wartościowe i cenne. Warto jednak, by w dalszej swojej pracy naukowo-badawczej z większą troską traktować znaczenie wyjaśnień, uzasadnienia poczynań i decyzji.

Cenię dorobek, w tym zwłaszcza obszar badań i analiz zaprezentowany w głównym osiągnięciu, a z którym Kandydatka związała się naukowo. Nie mam wątpliwości, że Habilitantka znajduje się w ścisłym i wąskim gronie badaczy, którzy mimo świadomości wszelkich trudności związanych z realizacją tego typu badań mimo wszystko wysiłek naukowego spojrzenia na zagadnienie podejmują.

Konkluzja końcowa.

Dr Monika I. Dąbkowska spełnia w moim przekonaniu kryteria wymienionych w Rozporządzeniu MNiSW z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

Cenię w dorobku Kandydatki konsekwencję zainteresowań naukowo-badawczych, która pośrednio skłoniła Ją do zdobycia kwalifikacji z zakresu psychologii i seksuologii, a

 12

jednocześnie umożliwiła właściwie stworzenie i zrealizowanie, prezentowanego na łamach monografii, głównego osiągnięcia w postępowaniu, projektu badawczego.

Cenię aktywność Kandydatki związaną z uczestnictwem w międzynarodowych, w tym wielu zagranicznych konferencjach naukowych, które umożliwiają nie tylko konfrontowanie swoich projektów badawczych na arenie międzynarodowej, ale również nawiązywanie międzynarodowej współpracy. Mam nadzieję, że to niebawem zaowocuje wspólnymi projektami badawczymi, które przełożą się na jakość badań naukowych w ramach zagadnienia, ale również rozpoznanie go i uruchomienia wszelkich działań skierowanych na ochronę dzieci przed wykorzystaniem seksualnym. Grupa badanych, na której skoncentrowała się dr Monika I. Dąbkowska, jest grupą szczególną, której wsparcie i ochrona w tym zakresie jest szczególnie konieczna.

Główne osiągnięcie, wskazane jako podstawa postępowania, z pewnością wnosi nową wiedzę w obszar pedagogiki i nauk społecznych. Ponownie podkreślę, że obszar *seksualności osób z niepełnosprawnością* uznaję za najbardziej wartościowy w dorobku naukowo-badawczym Kandydatki. Nie mam wątpliwości, że doświadczenie praktyczne, ale również liczne aktywności naukowe w tym zakresie plasują Habilitantkę w wąskim gronie specjalistów.

Po zapoznaniu się z dorobkiem naukowo-badawczym, dydaktycznym i organizacyjnym dr Moniki I. Dąbkowskiej oraz mimo sformułowanych uwag, stwierdzam, że istnieją wystarczające podstawy do **uznania, iż spełnia on stawiane wymagania** (określone w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, Dz. U. Nr 196, poz. 1165). Pozwala mi to jednocześnie wyrazić **pozytywną opinię i rekomendować osobę Kandydatki** w procesie awansowym na stopień naukowy doktora habilitowanego nauk społecznych.

Prof. dr hab. Iwona Chrzanowska

